

EPISTOLA LXXVIII.

AD SUGERIUM ABBATEM SANCTI DIONYSII (214)

Laudat Sugerium, misso fastu et externo splendore, ad modestiæ et religiosæ disciplinæ curam inopinato conversur. Clericum aulæ potius quam Dei ministerio deditum acriter perstringit.

1. Exiit sermo bonus (215) in terram nostram, in bonum sine dubio bonis cooperaturus, ad quoscumque pervenerit. Enimvero audientes omnes qui timent Deum, quanta fecit animæ tuæ, gaudent et stupent super tanta et tam subita mutatione dextere Excelsi. Ubique in Domino laudatur anima tua, audiunt mansueti et letantur; et mirantur etiam qui te non noverunt [al. viderunt], sed tantum audiunt qualis de quali factus es, atque in te Deum glorificant. Auget vero gaudium et miraculum pariter, quod salutis consilium, cœlitus infusum tibi, protinus tuis refundere, atque ita implere satagisti quod legitur: *Qui audit, dicat: Veni (Apoc. xxii, 17); et ilud: Quod dico vobis in tenebris, 78 dicite in lumine; et quod in aure auditis prædicate super tecta (Matth. x, 27)*. Sic strenuus in bello miles, imo sic pius ac fortis militum dux, ubi suos forte conspexerit in fugam versos, jamque hostili passim gladio trucidari, etsi se vel solum videat evadere posse, libet tamen mori magis cum illis, sine quibus vivere pudet. Proinde stat in prælio, fortiter dimicat, et inter cruentos gladios per medias acies hac illacque discurrens, voce et ense terret quantum valet adversarios, animat suos. Ubi acrius insistere hostem, sociisque gravius comperit imminere periculum, ibi adest. Occurrit ferienti, pereunti succurrit, eo quippe mori paratus pro singulis, quo desperatus de universis. At vero, dum paulisper retentare et retardare nititur insequentes, suos vero quos valet, erigit corruentes, revocat fugientes; fit plerumque ut in manu forti tam gratam quam inopinatam obtineat salutem suis, hostibus confusionem. Fugant tandem quos fugiebant, superant quos pene sustinebant victores; et qui prius periclitabantur de vita; postmodum exsultant de victoria.

2. Sed quid nos tam religiosum, tam forte factum

(214) Scripta anno 1127. Abbatia Sancti-Dionysii Areopagitæ, Franciæ apostoli, secundo a Lutetia Parisiorum urbe lapide, in vico Catuliaci, Ordinis S. Benedicti inter abbatias Galliæ celeberrima, fundata a Dagoberto rege Francorum, ejus nominis primo. Porro Sugerius successit Adamo, quem falso ut vitii infamem Abaelardus accusat in Historia Calam. pag. 49. Vide Duchenum ibid. in notis. Successit, inquam, anno 1123 electus absens. Agebat enim apud Calixtum II papam, missus a rege Ludovico Crasso, pro quibusdam regni Galliarum negotiis. Obiit anno 1152, ætatis septuagesimo, sepultus in ecclesia, quam ipse instauravit eo schemate quo etiamnum visitur perquam magnifica in formam crucis, longa pedes trecentos et nonaginta, lata centum, alta a pavimento ad fornicem octoginta, columnis seu pilis sexaginta suffulta. Vitreis fenestris incomparabilibus, choro vario marmore strato, et sexaginta sedibus superioribus ornato, pluribus regum procerumque aliorum sepulcris decorata. Hic ergo, attestantibus Annalibus dicti monasterii, « Per

secularibus comparamus, quasi exempla nobis de ipsa desint de religione? An non liquido certus erat Deo pollicente Moyses, si quidem perisset populus cui præerat, se non solum pariter periturum non esse, sed insuper et missum iri in gentem magnam? Et tamen quo affectu, quo studio, quibus pietatis visceribus irritantibus subvenit, obviat irascenti? Denique et se obiciens pro delinquentibus ait: *Si dimittis, dimitte; sin autem, dele me de libro tuo quem scripsisti (Exod. xxxii, 31, 32)*. Fidelis advocatus, qui, quoniam non quærit quæ sua sunt, facile obtinet omne quod quærit. Plane benignus, qui tanquam caput unitum membris, genti suæ firma charitate cohærens, aut illam salvabit secum, aut non potest nisi idem cum illis subire periculum.

Jeremias quoque vincit [al. junctus] et ipse inseparabiliter suis, sed affectu compassionis, non contentionis assensu, præ communi exsilio et servitute contempsit natale solum ac propriam libertatem [al. voluntatem]. Quippe cui cæteris migrantibus libere manere in patria liberum fuit; sed maluit captivus adduci cum populo, cui se fore [al. forte] et in ipsa captivitate noverat necessarium. Paulus eodem procul dubio spiritu optans anathema esse ab ipso etiam Christo pro fratribus (Rom. ix, 3), proprio experitur affectu quam vera sit illa sententia: *Fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio (Cant. viii, 6)*. Videtis quorum vos imitatores probaveritis? Sed addo adhuc (quem pene prætermiseram) et sanctum David, qui, cernens dolensque populi stragem, angelo percutienti festinus occurrit, et in se potius domumque patris sui divinam transferri flagitat ultionem (II Reg. xxv, 17).

3. Quis hanc tibi perfectionem proponebat? Ego tanta fateor audire de te, etsi desiderabam, non tamen sperabam. Quis nempe te crederet saltu, ut ita dicam, repentino summa occupare virtutum, sblimia meritorum attingere? Sed absit ut præ nostræ fidei speive angustiis immensa Dei pietas æstimetur, qui quod vult, in quo vult operatur, accelerans opus, et allevans onus! Quid enim? una certe, non et tuorum errata, sanctorum carpebat

industriam suam, ordinem sanctæ Religionis instauravit, Antea namque per abbatum negligentiam, qui ante ipsum fuerant, et quorundam illius monasterii monachorum, regularis institutio ita ab eodem loco abjecta fuerat, ut vix speciem religionis monachi pretenderent. » uti etiam hic Bernardus dicit. Vide notas in epistolam 266.

(215) Nempe de ejus conversione, haud dubie Bernardi monitis concepta sub annum 1127, tametsi monasterii Sancti Dionysii reformatio per Sugerium anno 1123 forsitan anticipato, refertur in Chronico Nangiano, in quo Sugerii electio ita describitur: « Sugerius, Sancti Dionysii in Francia monachus, Scripturarum scientia clarus, cum solummodo esset ad diaconatus ordinem promotus, a Roma regrediens, quo fuerat a rege Franciæ Ludovico missus, abbate suo Adam defuncto, eligitur in abbatem; qui reverus primo presbyter ordinatur, et post, præsentate rege, a Bituricensi archiepiscopo in sua Sancti-Dionysii ecclesia in abbatem benedicitur. »

zelus; tuis, non ipsorum excessibus succensebant, A officina studiis videtur mancipata cœlestibus, imo solamque in personam tuam, non etiam in abbatiam fratrum susurrium immurmurabat. Solum denique te in causam vocaverant. Tu te corrigeres, t nil residuum quod pateret calumniæ. Te, inquam, mutato, mox omnis tumultus concideret, quiesceret strepitus. Solumque ac totum erat quod 79 nos movebat, tuus ille scilicet habitus et apparatus cum procederes, quod paulo insolentior appareret (216). Denique deponeres fastum, habitumque mutares, et facile omnium quiescere poterat indignatio. Cæterum tu et fecisti satis causantibus, et adjectisti quod merito collaudemus. Quid enim jam in humanis operibus jure laudabitur, si hoc summa admiratione et laude dignissimum non habetur? Quanquam non humanum, sed divinum profecto sit B opus, tantorum simul et tam repentina immutatio. In cœlestibus magnum suscitatur gaudium unius peccatoris conversio; quid totius congregationis? quid et istius?

4. Locus quippe ab antiquo nobilis, et regiæ dignitatis exsisterat; palatii causis regumque exercitiis deservire solebat. Sine cunctatione et fraude, sua Cæsari reddebantur; sed non etiam Deo quæ Dei sunt persolvebantur æque fideliter (217). Quod audivimus, non quod vidimus, loquimur: claustrum ipsum monasterii frequenter, ut aiunt, stipari militibus, urgeri negotiis, jurgiis personare, patere interdum et feminis. Quid inter hæc cœleste, quid divinum, quid spirituale poterat cogitari? Nunc vero vacatur inibi Deo, studetur continentiæ, disciplinæ inavigilatur, lectionibus sanctis intenditur. Juge quippe sientium, et ab omni strepitu sæcularium perpetua quies cogit cœlestia meditari. Porro continentiæ labor et rigor disciplinæ psalmodiarum hymnorumque dulcedine revelantur. Pudor de præteritis novæ conversationis temperat austeritatem. Is autem qui in præsentis patientiam capitur bonæ conscientiæ fructus, futurorum quoque bonorum operatur desiderium, quod non frustrabitur, et spem, quæ non confundit. Venturi timor judicii pio cedit fraternæ charitatis exercitio; charitas quippe foras mittit timorem (I Joan. iv, 18). Tædium et acediam procul pellit sanctarum varietas observationum. Et hæc reteximus ad laudem et gloriam Dei, tanquam omnium auctoris; non tamen sine vestra, tanquam ipsius coadjutoris in omnibus. Potuit quidem ea ipse agere sine vobis; sed maluit vos operum habere consortem, ut haberet et gloria. Increpabat Salvator quosdam, quod orationis domum speluncam latronum facerent (Matth. xxi, 13). Habebit ergo sine dubio commendatum, qui e regione operam dedit vindicare sanctum a canibus, a porcis margaritam; ejus studio et industria Vulcani

(216) Forte de ipso intelligendum quod Bernardus ait in Apologiæ capite 10: « Mentior, si non vidi abbatem sexaginta equos, et eo amplius, in suo ducere comitatu, » etc.

(217) Id confirmat Guillelmus Nangius ad annum

1123, ut jam supra fusius relatam est: « Nam per abbatum negligentiam qui ante ipsum fuerant, et quorundam illius monasterii monachorum, regularia instituta ita ab eodem loco abjecta fuerant, quod vix speciem religionis monachi prætebant. »

5. Sane non ad confusionem cujuscumque sive improprium præterita mala reteximus, sed ut, ex comparatione veterum, novitatis decus gravius venustiusque appareat, quia tunc recentia jucundius bona clarescunt, cum fuerint malis comparata prioribus. Similia ex similibus innotescunt, sed ex contrariis contraria aut placent amplius, aut displicent. Junge nigra candidis, et mutua collatione in proprio quoque colore distinctius enitescunt. Sic foeda admota pulchris, pulchriora reddunt, magis foeda redduntur. Ne qua tamen offensionis vel confusionis subrepat occasio, replicamus et nos vobis illud Apostoli: *Et hoc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis (I Cor. vi, 11)*. Jam nullus sæcularibus in domum Dei patet aditus, nullus ad sancta curiosus accessus. Nulla jam cum otiosis confabulatio permiscetur, solitus puerorum aut peullarum strepitus non auditur. Solis pueris Christi, de quibus dicitur, *Ecce ego et pueri mei mecum (Isa. viii, 18)*, locus sanctus pervius et expositus, divinis tantum laudibus ac sacris solvendis votis, debita sollicitudine et reverentia custoditur. Quam læta martyres aure, quorum permaxima locum ipsum turba nobilitat, horum clamores puerorum strepitusque 80 percipiunt! quibus et vicissim non minori utique suæ affectionis clamore respondent: *Laudate, pueri, Dominum; laudate nomen Domini (Psal. clix, 1)*; et rursum, *Psallite Deo nostro, psallite; psallite regi nostro, psallite (Psal. xlvii, 7)*.

6. Dum manibus pectora, genibus pavimenta tunduntur, votis et devotis precibus altaria cumulantur, sordent genæ lacrymis, gemitibus atque suspiriis mugiant diversoria, et pro forensibus causis, canticis spiritualibus sacra tecta resultant, nil supernis civibus magis spectare libet, nil Regi summo jucundius exhibetur. Quid enim aliud est quod ait: *Sacrificium laudis honorificabit me? (Psal. xlix, 23)*. O si quis haberet oculos apertos, quos orando propheta pueri revelavit! (IV Reg. vi 17.) videret procul dubio quemadmodum præveniunt principes conjuncti psallentibus, in medio juvenularum tympanistiarum (Psal. xlvii, 26). Videret, inquam, qua cura quoque tripudio intersunt cantantibus, adsunt orantibus, insunt meditantibus, supersunt quiescentibus, ordinantibus et procurantibus præsent. Agnoscunt nimirum supernæ postestates concives suos, et pro his qui hæreditatem capiunt salutis, sollicitè congaudent, confortant, instruunt, protegent, providentque omnibus omnes in omnibus. Felicem ego me dixerim qui adhuc vivam, ista etsi non videre, quoniam absens sum, certe vel audire. Cæterum

1123, ut jam supra fusius relatam est: « Nam per abbatum negligentiam qui ante ipsum fuerant, et quorundam illius monasterii monachorum, regularia instituta ita ab eodem loco abjecta fuerant, quod vix speciem religionis monachi prætebant. »

vos, fratres, [longe feliciores, quibus ea datum est et actitare. Porro super omnes benedictus, quem tanti primatu boni totius auctor boni dignatus est; de qua merito prerogativa tibi præcipue, charissime, congratulamur, per quem utique totum est quod miramur.

7. Gravaris forsitan laudibus nostris: sed non oportet. Nil quippe simile habet quod loquimur, illorum blanditiis qui dicunt *bonum malum, et malum bonum* (Isa. v, 20), atque ita quemcumque beatificent, in errore inducunt. Blanda, sed periculosa laus, cum laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et iniquus benedicitur (Psal. ix, 3). Noster qualiscumque favor de charitate procedit, et veritatis limitem, prout sapimus, non excedit. Securior gloriatur qui in Domino gloriatur, hoc est in veritate. Nos non malum bonum, sed malum diximus quod malum erat. Verum si malis audacter, cum vidimus, oblatravimus (218), nunc, cum ad bona ventum est, silere debemus, et non magis testimonium perhibere bono? Alioquin corrosores fuisse convincimur, non correctores, et mordere quam emendare maluimus, si bonis obmutescimus, qui in tantum reclamavimus malis. Justus corripit in misericordia, peccator adulatur in impietate: ille, ut curet; iste, ut occulet quod erat curandum. Nihil tibi apud eos qui timentes Dominum glorificant, suspicandum est de oleo peccatoris, quo tuum quondam caput impinguare solebant. Laudamus te, quoniam tu facis uude non nos sane adulamur; sed in te Dei munere adimpletur quod psallis: *Qui timent te, videbunt me, et lætabantur, quia in verbo tuo supersperavi* (Psal. cxviii, 74); et item: *Collaudabunt multi sapientiam ejus* (Eccli. xxix, 12). En tuam quam plures prædicant sapientiam, sed qui priorem detestati sunt insipientiam.

8. Volo te talium præconiis delectari, qui tamen timeant palpare vitia, quam detrectare virtutibus. Veri isti sunt laudatores, qui ita bona laudare soleant, ut lactare in malis non noverint. Sunt enim ficti laudatores, veri autem detractores, quos Scriptura commemorat, dicens: *Vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum* (Psal. lxi, 10). Hi plane sunt devitandi, juxta consilium Sapientis dicentis: *Fili, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis* (Prov. i, 10). Habent ergo et lac et oleum peccatores, suave quidem, sed venenosum, sed mortiferum. *Molliti sunt, inquit, sermones ejus, hoc est adulatores, super oleum, et ipsi sunt jacula* (Psal. liv, 22). Habet oleum et justus; sed misericordiae, sed sanctificationis, sed lætitiæ spiritualis. Habet etiam et vinum, quod animæ insolentis infundat vulneribus. Siquidem dolentis, et quem [al. quam] corde viderit esse contrito, oleo misericordiae consuevit delinire tristitiam. Ubi corripit, vinum infundit;

(21) Hinc apparet, Bernardum in laxiores ejus cœnobii monachorum mores antea scripsisse, forsitan in Apologia, ut mox notatum.

oleum, cum blanditur; et quidem vinum absque odio, oleum sine dolo. Proinde non omnis laus adulatio, sicut nec omnis reprehensio de animi rancore descendit. Beatus qui dicere potest: *Corripiet me justus in misericordia et increpabit me; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum* (Psal. cxl, 5); quod ubi longe fecisti a te, dignum te probasti oleo et lacte sanctorum.

9. Quærant sibi jam in parvulis Babylonis dulces, sed truces matres, quibus lac mortis emulgeant, quos blandis mulceant favoribus ac flammis nutriant sempiternis. Nam Ecclesiæ alumnus ex uberibus sapientiæ, lactis melioris expertus dulcedinem, jam in eo cœpit crescere in salutem; jam et ex eo satietus eructat, dicens: *Meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis* (Cantic. i, 1, 2). Et hoc ad matrem. Verum item gustato, ac probato quam suavis est Dominus, ut vere patrem dulcissimum, ait ad ipsum: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te!* (Psal. xxx, 20). Impletum est profecto desiderium nostrum. Olim enim, cum dolens cernerem tanta te aviditate de labiis adulantium, mortis escam, peccati sugere fomitem (219), optans tibi et gemens, intra me aiebam: *Quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ?* (Cantic. viii, 1.) Sint procul a te jam blandi ac fraudulentum lactatores, qui, cum in faciem te benedicerent, probris omnium atque ludibriis exponebant et eorum præsens Euge (Psal. xxxiv, 21) orbis tibi fabulam pariebat, imo te fabulam orbis.

Si mussitant etiam nunc, dicito illis: *Si adhuc vobis placerem, Christi servus non essem* (Galat. i, 10). Quibus in malis placuimus, æque et in bonis placere non possumus; nisi forte, mutati, prius incipiant et ipsi odisse quod fuimus, et sic demum quod sumus diligere.

10. Duæ nostris temporibus ortæ sunt in Ecclesia novæ et execranda præsumptiones, quarum una (ut pace tua commemorem) tua est illa pristina conversationis insolentia. Sed hæc auctore Deo emendata est, ipsi ad gloriam, tibi ad coronam, ad gaudium nobis, omnibus ad exemplum. Potest etiam facere Deus ut citius et super altera consolemur. Quam sane odiosam admodum novitatem et vereor proferre in medium, et prætermittere gravor. Urget quippe linguam in verba dolor, sed timor ligat. Timor duntaxat ne quem offendam, si palam fecero quod me movet, quoniam veritas nonnunquam odium parit. Verumtatem de hujusmodi odio, ipsam, quæ parit illud, ita me audio consolantem: *Necesse est, ait, ut veniant scandala*. Nec me, ut aestimo, tangit omnino quod sequitur: *Væ autem homini illi per quem scandalum venit* (Matth. xviii, 7). Cum enim carpuntur vitia et inde scandalum oriatur, ipse sibi scandali causa est qui fecit quod argui debeat, non ille qui arguit. Denique nec cautior sum in

(219) Alludit Bernardus hoc loco ad Sugerii nomen.

verbo, nec circumspicior in sensu, illo qui ait: « Melius est ut scandalum oriatur, quam veritas relinquitur. (S. GREG. Magn. Hom. 7 in Ezech paulo post init., et S. AUG. De lib. arbitr. et De prædest. sanctorum.) » Quanquam nescio quid prosit si quod mundus clamat ego tacuero, omniumque passim naribus injecto fetore solus dissimulo pestem, nec audeo nasum contra pessimum putorem propria munire manu.

11. Cujus enim cor non indignatur, cujus vel clam lingua non submurmurat, diaconum contra Evangelium Deo et mammonæ pariter ministrantem, sic quippe sublimatum honoribus ecclesiasticis ut nec episcopis inferior videatur, sic implicatum militibus officiis ut præferatur et ducibus? Rogo quid hoc est monstri, ut, cum et clericus et miles simul videri velit, neutrum sit (220)? Par satis utrobique abusio sive quod diaconus mensæ regiae deputetur ministerio, sive quod Regis dapifer mysteriis altaris inserviat. Quis sane non miretur, imo et detestetur, unius esse personæ et armatum armatam ducere militiam, et, alba stolaque indutum, in medio ecclesiæ pronuntiare Evangelium; tuba indicere bellum militibus, et jussa episcopi populis intimare? Nisi forte (quod intolerabilius est) erubescit Evangelium, de quo Vas electionis admodum gloriatur (Rom. i, 16; II Tim. i, 8, etc.); et confunditur videri clericus, magisque honorabile ducit putari si militem; curiam Ecclesiæ præfert. Regis mensam altari Christi, et calici Domini calicem dæmoniorum.

(220) Diaconus ille fuit Stephanus de Garlanda, seneschallus sive dapifer regis Galliarum, quem alii male confundunt cum Stephano cancellario, qui postea factus est episcopus Parisiensis, ut recte probat Duchenius in notis ad Abælardum. De quo Teulfus in Annalibus Moriniacensis cœnobii, ita scribit, libro II: « Defuncto Vuillelmo, Anselmi dapiferi germano, Stephanus frater amborum Major regiae domus effectus est. Hoc retroactis generationibus fuerat inauditum, ut homo qui diaconatus fungebatur officio, militiæ simul post regem duceret principatum. Hic vir industrius, et sæculari præditus sapientia, cum multis ecclesiasticorum bonorum rediibus, tum familiaritate regis, quam sic habebat ut ei potius diceretur a quibusdam imperare quam servire, temporali felicitate supra cæteros mortales nostris temporibus effloreat. Tradita vero nepte sua in conjugium Almarico de Monte-Forti, cum honore de Rupe-Forti, qui puellæ de matrimonio obvenerat, tumefactus oblitusque sui, Adelam reginam frequentissimis molestiis sibi reddidit infestam; odii que crescentibus, rege turbato, depositus ab honore pulsatur a curia. Ipse vero, veluti quadam correptus insania, regnum turbare totis viribus enititur; et viri in armis strenui, Almarici dico, fretus auxiliis, patriam hanc bellis accendit, » etc. Idem, nisi fallor Stephanus (nam et de Garlanda cognominatur) male audit apud Ivonem episcopum Carnotensem, epistola 87, ubi apud cardinales arguit Belvacenses eum sibi in episcopum assumptis. « Nempe quod postposita omni canonica obedientia clericum quemdam litteratum, aleatorem, et cæteris hujusmodi lenociniis vacantem, procul etiam a sacris ordinibus inventum, quondam quoque propter publicum adulterium a legato Romanæ Ecclesiæ, Lugdunensi archiepiscopo, de Ecclesia ejectum, pro voluntate regis et

Quod plane credibilius ex eo videtur, quia, cum honores non paucos, sed quantos nec canones nisi inviti patiuntur, teneat in Ecclesia, unius tamen, quem et in palatio assecutus est, magis, ut aiunt, gloriatur ex nomine, quam cæterorum quolibet appellari. Cumque sit archidiaconus, decanus, præpositusque in diversis Ecclesiis nihil horum tamen tam eum quam Regis delectat vocitari dapiferum. O nova et exosa perversitas! itane plus decet hominis quam Dei famulum nominari? ac terreni, quam cœlestis Regis dici officialem, altioris ducitur dignitatis? Qui clero militiam, forum anteponebat Ecclesiæ; divinis profecto humana, cœlestibus præferre terrena convincitur. Ergo pulchrius est vocari dapiferum, quam decanum, quam archidiaconum? Est equidem, sed laico, non clerico; militi, non diacono.

12. Mira, sed cæca ambitio, magis imis quam summis delectari; et cui funes ceciderunt in præclaris, insatiabili desiderio amplexari stercorea, et pro nihilo habere terram desiderabilem! Confundit penitus ordines, et utroque officio delicate satis abutiur, dum et hinc eum delectat pompa, non militia sæcularis, et illinc quæstus, non cultus religionis. In quo quis facile non advertat quantum sit dedecoris, non minus utique regno quam sacerdotio? Ut enim clericalis constat non esse dignitatis regum stipendiis militare, sic nec regis majestatis, rem fortium administrare per clericos (220*). Denique quisnam regum suæ unquam militiæ clericum præfecit imbellem, et non magis quempiam fortissimum ex

illius contubernalis suæ, in episcopum assumpserunt. Prædictus autem intrusus, Stephanus vocatur de Garlanda, cui si ad episcopalem ministrationem, aliquando apostolica auctoritate patuerit aditus, manifestum est temporibus nostris exitiale silentium impositum esse canonicis legibus. Quomodo enim ad fontem scientiæ pertingemus, si ab ipsis, qui clavem tenent, intrare non permittimur? Ita ivo. Hunc etiam Stephanum Deo lucratus est Bernardus.

(220*) Hic Bernardus pariter et clericum regi militiam reprehendit, et regem clerico militaria munia demandantem perstringit. Et vero uterque reprehensibilis: ille, quod dignitatem sui status non agnosceret; hic, quod aulæ militiæque functiones sine personarum delectu ac discrimine conferret, clericis abhibens ubi laicos oportebat. Occurrit simile quid in alio quoque Galliarum rege Ludovico XI. Nam cum ab eo cardinalis Balua, episcopus Ebroicensis, Lutetiam Parisiorum missus ad recensendos milites, veste lineæ ornatus, mula vectus, munus illud indignum pontifice exsecutus esset, id equitum magister Chabanus ægerrime tulit, et regem adit, et provinciam visitandi Ebroicense canonicorum collegium, seu de initiandis ibi clericis scrutinium sibi demandari cupit. « Mirum, » inquit rex, qua id fronte petere audeas. An nescis illud muneris a persona et conditione tua nimis alienum esse? » Tum Chabanus: « Cur minus, » inquit, « mihi conveniat clericos in ordinem cogere, quam episcopo milites recensere? » Quæ verba regi stuporem, cæteris risum moverunt. Guaguinus, Historiæ libro x; Claudius Espenæus, vir eruditione ac sanctitate in Gallia celebris, lib. II, cap. 6 Digress. in Epistola prima ad Timotheum; Bosquier, in Plutarcho christ.; Dorozet, in Apotheq. Gall.

militibus? quis item clericorum aliquando æque sibi non iudicavit indignum, laicæ cujuscumque personæ mancipari obsequiis? Ipsum certe quod gestat in capite signum, plus regius decet fastus, quam famulatus; itemque regale fastigium magis armis, quam psalmis innitur. Sane si alteri forte (ut assolet) accessisset quod detrahitur alteri, quo vel regis videlicet humiliatio clericum amplius sublimasset, aut clerici certe dejectio regio contulisset honori (ut verbi gratia, si nobilis aliqua mulier viro nubat plebeio, illa quidem minuitur ex illo, sed ex illa crescit ille); si ita, inquam, vel rex ex clerico, vel clericus ex rege proficeret, malum, quod ex parte fuisset, utcumque forsitan tolerari debuerat. Nunc autem, cum utriuslibet diminutio neutrum provehat, sed suæ potius alterutrum plurimum detrahant dignitatis, vocando neo clericum decet regis, ut dictum est, esse vocarive dapiferum, et nihilominus regem, nisi in manu utique fortium, regni gubernacula possidere; mirum valde quomodo utraque potestas hoc patitur quod vel Ecclesia non abjicit diaconum militarem [al. militem], vel curia clericum principem non contemnit.

13. Et acrius ista et multiplicius inculcare volebam, ac fortassis dubueram, nisi epistolæ brevitatis supersedendum indiceret; maximeque quia te offendere veritus sum, peperci homini, quippe quem tibi aiunt familiaribus jam olim amicitias esse devinctum. Sed nollem te habere contra veritatem amicum. Si tamen persistis; verum te amicum proba, et da operam quomodo et ipse amicus sit veritatis. Tunc demum veræ erunt amicitiae, si veritatis fuerint fœderatæ consortio. Quod si ille non acquieverit tibi, tene quod tenes, hostiæque caudam junge capiti (221), ac tunicam, Dei gratia jam polymitam, **SB** cura facere et talarem; quoniam cœpisse nil proderit, si (quod absit!) non perseverare contigerit. Et hic sit epistolæ finis, ubi tu de fine boni communitus es.

EPISTOLA LXXIX.

AD ABBATEM LUCAM (222).

Feminarum contubernium fugiendum monet. Et quid de fratre in crimen lapsi faciendum.

1. Bonum nobis de te, charissime, et bonum valde rarum ostendisti, dum minoris te non solum non contempseris monita, sed gratias insuper retuleris monitori, prudenter utique non a quo, sed

(221) Id est, finem junge principio, Hortatur ad perseverantiam, alludens ad ritum legis, jubentis caudam hostiæ simul offerri. Exod. xxix, Levit. iii. Rationem tropologicam dat Radulfus: « Cauda, » ait, « quæ finis est corporis, symbolum est consummationis et perseverantiæ in sanctis operibus. » Unde et S. Gregorius, I Moral. cap. 40: « Cauda, » ait, jubetur adoleri Deo, ut omne bonum quod incipimus, etiam perseverantiæ fine impleamus. » idem, Homil. 25 in Evang.: « Præcepto legis, » inquit, cauda hostiæ in sacrificio jubetur offerri. In cauda quippe finis est corporis, et ille bene immolat, qui sacrificium boni operis usque ad finem debite perducit actionis. »

(222) Haudquaquam Montis-Cornelii apud Leodium

quid moneris attendens. Gratias ago et ipse Deo quod mea præsumptio gratiam egit magis, quam indignationem meruerit. Tenentes itaque tuæ tantæ humilitatis insigne, ampliori jam fiducia monemus quod et prius monuimus. Obsecramus per sanguinem illum qui pro animabus fusus est, ne tanti emptarum parvipendatur, periculum, quod maxime ex virorum et feminarum cohabitatione non immerito timetur ab his qui, in schola Dei diu jam contra diaboli tentamenta luctati, propria experientia edocui dicere possunt cum Apostolo: *Non enim ignoramus astutias ejus* (II Cor. ii, 11). Denique quam non negligenter te oporteat audire non meum sed ipsius Apostoli de hac re consilium, imo præceptum, aperte clamantis, *Fugite fornicationem* (I Cor. vi, 18), ipsius nunc tam turpiter lapsi fratris (super quo et nostram dignatus es consulere parvitatem) te doceat experimentum. De quo quidem miror, quid tibi visum fuerit me tam remotum expetere consultorem, cum prope habeas virum sapientem nostri Ordinis, et tuæ præcipue domus amatorem, Guillelmum scilicet abbatem Sancti-Theoderici. Sed et apud Præmonstratum non ambigo viros esse consilii, qui in rebus dubiis enodandis et prudentes sint et fideles.

2. Verumtamen quia sic tibi placuit, videris tu cur ita placuerit, ego labia mea non prohibebo. Si frater casum suum, quantumlibet gravem, quantumlibet turpem, prior ipse confessus fuisset, et curaudus foret, et non effugandus. Nunc autem, quoniam tanti mali aliunde fetor emersit, nihilominus quidem ejus, si fieri potest, curationi operam dare necesse est, sed aliter. Fortassis enim non expedit ut ulterius apud vos remorari sinatur ne forte, quod te non immerito quidem timere scripsisti, pusillus et novellus grex hujusmodi tabe contaminetur. Nec tamen filio, quantumlibet peccatori, paternam omnino claudenda sunt viscera. Arbitror autem et patri pium et filio tutum esse consilium, si quæras ei quomodo in aliqua e remotioribus domini Norberti domibus recipiatur, ubi sub districtiori disciplina, mutato loco, non proposito, poenitentiam agat donec quandoque, cum tibi visum fuerit, ad locum proprium revocetur. Nam ad nostrum Ordinem ut transeat, vestro fortassis non expedit. Et quidem

quod scripsisti illum sæpe dixisse nostra se promissione tenere quia eum, si cum licentia veniret,

(qui nunc Belli-Reditus appellatur) quod falso putaverunt Picardus et Horstius; sed monasterii Cuissiacensis, Ordinis Præmonstratensis, in diocesi Laudunensi, ut habet bibliotheca Præmonstrat., et satis ipse Bernardus indicat, dum mirari se proficitur, cur Guillelmum Sancti-Theoderici abbatem, utpote viciniorem, vel aliquem ex Præmonstrato sibi proximo, consuluerit. De Luca ac de monasterio Cuissiacensi sic habes apud Hermanum monachum: « Sed et aliud construxit » (Brrtholomæus episcopus Laudunensis) « monasterium clericorum in loco qui vocatur Cuissiacus, abbatemque ibi ordinavit domnum Lucam, virum religiosum. » Ita ille, De miraculis B. Mariæ Laudunensis, libro iii, cap. 16.

susciperemus; hoc in nostra præsentia etiam ipse negavit. Sane si tibi non placet usquam eum illorum quæ dixi locorum mittere ad habitandum, aut te volente iste forsitan non consentit, aut cum utriusque complacere, forte non invenitur qui eum recipere velit; tunc oportet ut aut urgente necessitatis causa, quocumque ad salvandam animam suam ire voluerit, cum litteris dimittatur; aut dispensante pietatis gratia, in suo loco retineatur: si tamen persentiri potuerit, quomodo ibidem **SA** omnis ei occasio iterandi aut seminandi hanc turpitudinem penitus subtrahatur. Et de isto ista sufficiant.

3. Est aliud apud vos de quo ea præsumptione, qua soleo, non cunctabor dicere quod sentio. De molendino illo dico, quod Conversi (223-43) custodientes, feminarum pati coguntur frequentiam. Si mihi creditur, unum e tribus fiet: aut videlicet feminarum accessus omnimodis a molendino prohibebitur; aut molendinum cuicumque extraneo, et non Conversis custodiendum committetur; aut idem omnino molendinum relinquetur.

EPISTOLA LXXX (244)

AD GUIDONEM ABBATEM MOLISMENSEM (245).

Consulatur afflictum ex gravi injuria: vindictam vero misericordia temperandam.

Quanto tibi in hac, quam audivi, tua adversitate affectu condeoleam, novit affectuum Deus omnium cognitor, bonorum immissor. Sed rursus cum considero, non per quem, sed a quo immissa sit hæc tribulatio; quantum tibi de præsentis molestia compatiatur, tantum de prosperitate mox futura spero congratulari: si tamen et tu consilium in perturbatione non amittendo, id ipsum mecum sapias, et de manu Domini mala, sicut et bona, cum sancto Job æquanimitè suscipias (Job. ii, 10); imo exemplo sancti David, non tam his, etsi servis tuis, pro tantis malis indignari, quam sub potenti manu Dei (qui procul dubio illos misit ad malefaciendum tibi) humiliari te oportere scias (II Reg. xvi, 10). Verum quia et ad te constat pertinere correctionem illorum, utpote servorum ecclesiæ tibi commissæ, dignum est ut pro tam nefaria præsumptione servi nequam corripiantur, ac de rebus eorum damnum monasterii aliqua ex parte recompensetur. Sed ne tuam magis in hoc ulcisci injuriam, quam illorum ferire culpam videaris; rogo, rogansque consulo, ne tam

(223-43) De conversis infra, ad epistolam 143. Similis epistola 404 de fugiendo consortio mulierum. (244) Scripta circa annum 1130.

(245) Guido secundus post S. Robertum abbas cœnobii Molismensis, de quo in epistolis 43, 44, 60.

(246) Scripta circa annum 1130. Horstius legendum putat, *Prulliacensem*; sed perperam, reclamantibus nimirum manuscriptis, imo ipsis epistolæ verbis, ex quibus satis intelligitur Bernardum non loqui ad ullum abbatem ordinis Cisterciensis, qualis est Prulliacensis; alias comitem Nivernensem ad reformanda istius monasterii vitia nequitiam interpellasset. Ex qua observatione addendum videtur Gerardum ad seriem abbatum Pultariensium, hactenus omissum. Erat autem Pultariense monasterium, ordinis S. Benedicti, diocesis Lingon-

PATROL. CLXXXII.

quod illi digni sunt, penses, ut quod tibi dignum est non consideres: ut videlicet misericordia iudicio superexaltetur, et in tua modestia Deus glorificetur. Porro illum filium tuum, mihi quoque propter te et propter se ipsum satis charum, ore tuo et nostro spiritu commonemus, ut non eatenus sua, etsi justa, indignatione debrietur, quatenus dominici illius præcepti obliviscatur: quo percutienti unam maxillam præbere jubemur et alteram (Matth. v. 39).

EPISTOLA LXXXI.

AD GERARDUM ABBATEM PULTARIENSEM (246).

Purgat se adversus iniquam criminationem.

Scrripsisse me aliquid ad comitem Nivernensem in tuæ personæ accusationem, nec recordor, nec verum est. Cæterum si pro ecclesia tua ad eundem principem litteras misi, hoc non adversum te, sed pro te egisse me arbitror. Siquidem audieram ipsum tuo et assensu, et consilio proposuisse venire ad visitandum vos; ad probandum de tantis malis quæ de domo vestra divulgabantur, an vera essent, aut cujus culpa essent; ut quod forte sinistrum reperiret, ibidem ejus et studio et sollicitudine corrigere-tur (247). Cujus tam justum et tam pium propositum si hortatu nostro roborare curavi, cur te inde læsum jure conqueraris, non video. Puto enim me recte fecisse, si de domo Dei zelum Dei habens, ejus providentiam qui emendaturus erat, commonui. Quod autem ex auctoritate Scripturæ arguis me peccasse, quasi qui **SB** prius te non corripuerim: scito me nullam de persona tua querelam habere: sed solum ut pax fiat in ecclesia tua, ex charitate procurare. Denique ipsius rei veritatem plenius cognosces, si ad nos causam ipsam, ut dicis, attuleris. Poteris autem hic me invenire, quacumque instantis hebdomadæ die liberit.

EPISTOLA LXXXII.

AD ABBATEM SANCTI JOANNIS CARNOTIENSIS (248).

Abdicationem curæ pastoralis, et peregrinationem Jerosolymitanam dissuadet.

1. Ad ea de quibus nostram curasti consulere parvitatem, primum quidem non respondere staturam: non quod dubitaverim quid respondere deberem, sed quia viro consilii consilium dare aut præsumptuosum judicabam, aut superfluum. Cæterum cogitans quod plerisque, imo cunctis pene contingere sapientibus solet, in rebus videlicet

nensis, fundatum a Gerardo comite, non longe a suo castro, ubi et postea cum uxore sua Berta sepultus est. Vide Acherii nostri notas ad Opera Guiberti de Novigento, pag. 953 sqq.

(247) Nempis in jus successerat Gerardi comitis, Pultariensis monasterii fundatoris.

(248) Scripta circa annum 1128. Indubie Stephanum innuit, qui ex abbate Sancti-Joannis apud Carnutenses Ordinis S. Augustini, factus est patriarcha Jerosolymorum ineunte anno 1128, post Germundum, teste Orderico Vitali sub finem libri xii. Idem epistolæ Fulconi Andegavorum comiti per Willelmum de Buris misisse perhibetur in tomo tertio Analectorum, pag. 335. Confer epistolas 35 et 82, atque Papebrochii Præfationem de patriarchis Jerosolymitanis ad Maïi tomm III.

dubiis plus alieno se, quam proprio credere iudicio; et qui aliorum facile ambigua quæque elucidant, in suis consueverunt scrupulosius hæsitare: statutum non, ut arbitror, irrationabiliter frango, sed simpliciter pando quod visum est mihi, non præjudicans sanius sapienti. Significasti mihi, nisi fallor, per virum religiosum Ursum abbatem Sancti Dionysii (249), suggeri tibi a cogitationibus tuis, deserere patriam, domumque, cui Deo auctore præes; et pergere Jerosolymam, vacare deinceps Deo, vivere tibi. Et quidem tendenti ad perfectionem, patriam relinquere fortassis expediat, dicente Deo: *Exi de terra tua et de cognatione tua* (Gen. XII, 1): sed qua ratione curam tibi creditam animarum exponere debeas, omnino non video. Quid enim? blanditur depositæ sarcinæ libertas? Sed charitas non quærit suæ via sunt. Forte quietis provocat et otii gustus quævis? Sed evacuatur dispendio pacis. Libenter carebo quantolibet etiam spirituali quæstu, qui non possit acquiri nisi cum scandalo. Ubi enim scandalum, ibi procul dubio charitatis est detrimentum: ubi autem diminutio charitatis, miror quod vel quale possit spiritualis exercitii sperari lucrum. Denique si propriam quisque quietem communi prætulit utilitati, quis jam veraciter dicere poterit: *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum?* (Philipp. I, 21), ubi erit quod item dicit Apostolus: *Nemo sibi vivit, et nemo sibi moritur?* (Rom. XIV, 7). Et: *Non quod mihi utile est, sed quod multis?* (I Cor. X, 33). Et: *Ut qui vivit non jam sibi vivat, sed ei qui pro omnibus mortuus est?* (II Cor. V, 15.)

2. Sed dicis: Unde ergo mihi tantum desiderium, si ex Deo non est? Pace tua dixerim quod sentio. *Aquæ furtivæ dulciores sunt* (Prov. IX, 17), et hujusmodi omni, ut ita loquar, absinthio amariorem dulcedinem ab angelo satanæ sub prætextu angeli lucis, sitienti cordi tuo infundi non dubitat, quisquis ejus astutias non ignorat. Et revera quis alius possit scandalorum esse suggestor, discidii auctor, turbator unitatis et pacis, nisi veritatis adversarius, charitatis æmulus, hostis antiquus generis nostri, et

(249) Ursus seu Ursio, abbas quintus Sancti Dionysii apud Remos canonicorum regularium ordinis S. Augustini, episcopus postea Viridunensis, de quo in Spicilegii tomo XII, pag. 312. Hic ad Viridunensem cathedram proventus, anno 1129, successorem apud Sanctum-Dionysium habuit Gillebertum; sed, abjecta dignitate, ad suos tandem reversus, abbatiae regimen denuo resumpsit: apud Marlotum in Metropoli Remensis tomo II, pag. 152. In Necrologio abbatiae suæ « Ursio piæ memoriæ abbas » laudatur quarto Kalendas Martii.

(250) Scripta circa annum 1129. Simon ex monacho Sancti-Nicasii apud Remos, factus est abbas Sancti-Nicolai in silva Vedogii, diocesis Laudunensis, de quo Hermannus monachus Laudunensis in libro tertio de Miraculis B. Mariæ, cap. 18. Frater erat Guillelmi abbatis Sancti-Theoderici, de quo supra in epistolis 85 et 86. Vide infra, tomo quinto, Admonitionem in epistolam seu librum ad Fratres de Monte-Dei.

(251) Huc etiam spectat illa persecutio, quam passus est Simon a monachis suis propoterea quod

inimicus crucis Christi diabolus? Siquidem is cujus invidia mors intravit in orbem **86** terrarum, etiam nunc bonis quæ te facere videt, invidet: et cum sit mendax ab initio, mentitur et nunc, meliora pollicens quæ non videt. Quando namque veritas fidelissimæ illi sententiæ obviaret: *Atligatus es uxori? noli quærere solutionem* (I Cor. VII, 27), aut quando charitas scandalum suaderet, quæ ad omnium scandala uri se perhibet? (II Cor. XI, 29.) Ille ergo, ille, inquam, nequissimus, et charitati per livorem, et per mendacium veritati contrarius, falsum mel cum vero felle permiscens, dum promittit dubia pro certis, immitit etiam vera pro falsis: non ut conferat quod frustra speras, sed ut auferat quod fructuose tenes. Circuit et quærit, qualiter ovibus curam pastoris subripiat, procul dubio perituris, dum non erit qui eripiat; et nihilominus pastorem horrendo illi maledicto subiciat: *Væ illi per quem scandalum venit* (Matth. XVIII, 7). Sed confido de sapientia tibi a Deo data, quod nullis maligni versutiis abduci vel seduci poteris, spe incerti boni certum inire malum, et æque certum deserere bonum.

EPISTOLA LXXXIII.

AD SIMONEM ABBATEM SANCTI NICOLAI (250).

Eum in persecutione solatur. Pios conatus non semper optatos habere successus. Prælati arctioris disciplinae studioso quid agendum cum subditis.

1. Persecutionem (251) quam propter justitiam pateris, per litteras tuas non sine compassione cognoscentes, licet Christi consolatio de promissione regni tibi sufficiat; tamen nos quod nostrum est, et consolationem quam possumus, et consilium quod intelligimus sanum, fideliter exhibemus. Quis enim sine anxietate videat Petrum de mediis fluctibus brachia tendentem? sine dolore audiat columbam Christi non cantantem, sed gementem, tanquam quæ dicat: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* (Psal. CXXXVI, 4.) Quis, inquam, sine lacrymis lacrymas ipsius Christi, de limo profundi etiam nunc levantis oculos suos in montes, unde veniat auxilium tibi, respiciat? Verumtamen nos, ad quos pro altaria quædam (sic parochiarum curas appellabant) episcopo Atrebatensi ob simoniæ notam resignasset. Legimus hac de re litteras Samsonis Remensis et Josieni Suesionensis pontificum, ad Innocentium II, qui eos istius causæ arbitros designaverat: legimus et alias Eugenii III ad Bartholomæum Laudunensem, quibus significat se causam litis inter Alvisum episcopum Atrebatensem et G. abbatem Sancti-Nicolai motæ velle cognoscere. In litteris Samsonis ad Innocentium dicitur abbas Simon, « quia monachi sui cum eo non consentiebant ut altaria illa redderet, aliquanto tempore abbatiam dimisisset, et in longinquam regionem abiisset; » sed tandem a suis revocatum, « magis eligentibus, altaribus illis quam abbate suo velle carere. » Unde colligitur tum integritas et probitas Simonis, sub quo monasterium « religione et multimoda possessione » floruisse dicitur ab Hermanno: tum tempus scriptæ epistolæ, haud dubie ante Innocentii pontificatum, id est ante annum 1150. De Gilleberto Simonis successore vide ad epistolam nunc 399.

humilitate tua respicere te dicis, montes non sumus; sed et ipsi de convalle lacrymarum laboriosis conatibus enitentes adversus renitentis inimici insidias, ac mundialis malitiæ violentiam, tecum clamamus: *Auxilium nostrum a Domino, qui fecit celum et terram* (Psal. CXX, 2).

2. Omnes quippe, qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patiuntur (II Tim. III, 12): ita ut cum eis nunquam desit pie velle (al. vivere), non semper tamen adsit et perficere pro bona voluntate. Sicut enim impiorum est piis bonorum propositis assidue reluctari, sic contra pietatem non est, propter multitudinem adversantium, quamvis justa et sancta desideria paucorum plerumque non perfici. Sic Aaron scleratis tumultuantis populi contra voluntatem suam clamoribus cessit (Exod. XXXII). Sic Samuel eidem populo, inordinate regem petenti, invitus Saulem innoxit (I Reg. X). Sic David cum vellet construere templum, propter infestantium tamen bella inimicorum, quia vir bellicosus erat, prohibitus est facere **87** quod sancte proposuit (II Reg. VII). Simili forma tibi, pater venerande, consulimus, ut tamen sapientiorum consilio non præjudicemus, quatenus ad tempus propositi tui tibique consentientium rigorem sic temperes, ut infirmorum salutem non negligas. Invitandi quippe sunt ad arctiorem vitam, non cogendi, quibus utique semel in Ordine illo Cluniacensi præesse consensisti. Illis autem qui arctius vivere desiderant, aut condescendere imbecillioribus ex charitate, quantum sine peccato possunt, suadendum est, aut ibidem tenere quod cupiunt permittendum, si absque utrarumque partium scandalo fieri potest; aut certe de congregatione liberos dimitti, fratribusque aliis secundum eorum propositum viventibus sociari oportet.

EPISTOLA LXXXIV.

AD EUMDEM.

Monachum erroneum (252) remittit, sed reducem lentius et melius tractari suadet.

Provide, ut videtis, et non frustra erronea ovicula

(252) At similia non sunt; nam secundum philosophos, causæ finales et impulsivæ faciunt actionum discrimina. Itaque similia tantum sunt in genere entis, ut cum iisdem loquamur, non in genere moris. Sed hoc axioma eleganter enarrantem Augustinum audiamus. « Cum boni, » inquit, « et mali eadem faciunt, eademque patiuntur; non factis et pœnis, sed causis utique discernendi sunt. Pharao populum Dei duris laboribus atterebat; Moyses eundem populum impie agentem duris coercitionibus affligebat. Similia fecerunt, sed non similiter prodesse voluerunt: ide dominatione inflatus, iste dilectione inflammatus est. Jezabel occidit prophetas: Elias occidit pseudopphetas. Puto quod diversa sint merita facientium, diversa passorum. Aspice etiam tempora Novi Testamenti, quando jam ipsa mansuetudo charitatis non solum in corde erat servanda, verum etiam in luce monstranda; quando Petri gladius in vaginam revocatura Christo; et ostenditur non debuisse de vagina eximi nec pro Christo. Legimus tamen non solum, quod ceciderunt Judæi Paulum apostolum, verum etiam quod ceciderunt et Græci pro Paulo apostolo Sosthenem Judæum: nonne similitudo facti quasi utrosque conjungit, et tamen eos causæ dissimilitudo discernit? Nempe

vestra contra morem nostrum a nobis, non nobis, sed sibi et vobis detenta est, cum tali circumventione, imo utili subventione, ut fratri pro arctioris vitæ desiderio, et pro fratris reditu vestræ tandem nihilominus voluntati satisfactum sit. Hæc autem dico non ut nostram erga vos in hoc velim commendare benevolentiam, quam per quidquid facere possum, vix sufficerem, sicut est, demonstrare: sed ut certum nunc habeatis, quod et ante vobis dixisse me memini, quia sæpe inquietos animos, quibus sua, in qua sunt, vita non sufficit, districtior experta compescit. Consilium nostrum super ipso fratre reconciliato velle vos scripsistis audire: sed non putavi necesse fore, cum paratus veniat non suam, ut solet, a vobis extorquere, sed vestræ, ut decet, in omnibus voluntati acquiescere. Difficultatem ingressus, quam valde timet, pro ipso et cum ipso supplicamus pie temperari, et aliquando mitius cum eo agi, quam cum cæteris solet fugitivis. In similibus enim factis (253) causa dissimilis simile recusat iudicium. Multum quippe differunt a se, qui timore aut odio religionis de monasterio fugit, et qui ejusdem amore et desiderio transit ad aliud.

AD GUILLELMUM ABBATEM S. THEODERICI.

Hic inseritur ab aliis Epistola ad Guillelmum Sancti Theoderici abbatem, quam vice Præfationis Apologiae ad eundem scriptæ prælixam vide tomo II.

EPISTOLA LXXXV.

AD EUMDEM GUILLELMUM (254).

Suaviter perstringit Guillelmum, conquerentem sibi a Bernardo paribus amoris officiis non responderi.

Domno abbati GUILLELMO, frater BERNARDUS, charitatem de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta (255).

1. Si nemo scit quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui ipso est (I Cor. II, 11); si sola in facie videt homo, quia solus Deus intuetur eor (I Reg. XVI, 7), miror, nec satis mirari possum, quomodo, quæve ratione sic tuam atque meam ad invicem dilectionem pensare et distinguere potuisti, quatenus non solum de proprio,

Deus proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: nempe de Filio ipso dicitur, *Qui me dilexit, et tradidit semetipsum pro me*: nempe et de Juda dicitur, quod introierit in eum Satanæ, ut traderet Christum. Cum ergo et Pater tradiderit Filium suum, et ipse Christus corpus suum, et Judas Dominum suum; cur in hac traditione Deus est pius, et homo reus, nisi quia in re una quam fecerunt, causa non una est ob quam fecerunt? Et post inducta plura exempla, tandem subjungit: *Discamus in similitudine operum, discernere animos operantium.* Ita S. Augustinus, epist. 93. n. 6, 7.

(253) Nicolaum vocat Bernardus ipse in Apologia ad Guillelmum, n. 4.

(254) Scripta circa annum 1125. Venerabilis Guillelmi, sancti Bernardi quondam deliciae, ex urbe Leodiensi nobili genere ortus, Remos studiorum causa missus cum alio nobili adolescente, nomine Simone (quem Majoris-Monasterii codex manu scriptus plures Bernardi complectens epistolas, ipsius Guillelmi).

(255) Inscriptio ex codice Corbeiensi. Ipsius Guillelmi fratrem fuisse testatur, spretis mundi deliciis in Sancti Nicasii Remensis asceterium, regularis observantiæ tunc temporis fama celebre, cum